

ЯКОВЛЕВА НАТАЛІЯ,
СЛОБОДЯН КАТЕРИНА, студентки 1
курсу факультету менеджменту і бізнесу
ВП «МФ КНУКіМ»
Науковий керівник: Калініна Л. А.,
к. п. н., доцент

МІСТО ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Вивчення міста як соціокультурного феномена сьогодні має виключне значення. Це пов'язано з тим що, по-перше, що продовжується процес урбанізації; по-друге, все більше стає актуальним питання підвищення соціокультурного рівня населення міста.

Треба враховувати те, що місто є одним із базових елементів системи соціокультурної сфери. Вивчення міста як соціокультурного феномена спонукає розглядати комплекс проблем буття сучасної культури в цілому. Вивчення значної проблеми функціонування та розвитку культури вимагає також врахування її урбаністично-культурного аспекту, особливостей міського соціально-культурного середовища.

Більшість західних дослідників (О. Конт, Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, Г. Тард, У Самнер, Г. Бокль, Т. Верлен) вважають, що урбанізація у країнах світу відбувається однаково, що закономірності розвитку і функціонування суспільно-культурного життя міст є однотипними. Деякі дослідники дійшли висновку, що треба створювати загальну теорію міста, не обмежуючись вивченням окремих сторін міського життя.

У вітчизняній культурологічній науці досить перспективними є комплексний і системний підходи до вивчення процесу урбанізації і проблем міста. Системний підхід до вивчення сучасного міста передбачає: по-перше, дослідження міста як елемента суспільства і системи розселення; по-друге, дослідження внутрішньої структури міста, розчленування його на підсистеми і, відповідно, їх взаємозв'язки та взаємозумовленості; по-третє – дослідження закономірностей змін, розвитку і функціонування міста як цілого з певним складом компонентів, зв'язків та відносин.

Місто – відносно самостійний соціальний організм, так чи інакше, в тих чи інших масштабах злагоджена система з виробничою структурою та соціальною інфраструктурою. Поняття «**місто**» сформувалось у процесі історичного розвитку людського суспільства для визначення форми розселення людей на відміну від терміну «**селище**». До основних показників критеріїв розподілу міста і села відносять: чисельність населення та ступінь його стабільності; характер і складність галузевої і професійної структури виробничого сектора; рівень організації матеріально просторового середовища; ступінь благоустрою населення; рівень обслуговування (сфери послуг); соціальної функції

поселення; спосіб життя населення, стан свідомості, та ставлення до населеного пункту як до міста або як до села.

Місто – це історично цілісна система розселення, сконцентрована на обмеженій території, яка має достатньо високу компактність і значну кількість мешканців, більшість яких не пов'язана із сільськогосподарською працею, і створює найбільш сприятливі умови для соціальної і культурної діяльності, виконує провідну роль стосовно оточуючого району.

При вивченні міста як цілісної системи виділяють головні його структурні елементи, які об'єднують у два блоки матеріально-просторові елементи, слід розрізняти матеріально-технічну й економічну структури міста.

Економічна структура включає в себе не лише географічні умови, а й природні явища, що відбуваються під впливом штучно створених суспільством матеріально-технічних елементів міста.

Матеріально-технічна структура складається з матеріально-технічних чинників виробництва, побуту й культури. Взаємозв'язок їх, з одного боку, і диференціація та особливості як певних сфер суспільного життя – з іншого, вимагають певних форм розташування, матеріально-технічних елементів міста, формують специфічну архітектурно-планувальну його структуру.

Урбанізація – це об'єктивна закономірна система розселення, основний зміст якої полягає в поширенні міських форм поселення, змінах умов існування соціальних відмінностей між поселеннями.

Міський спосіб життя – це специфічний тип соціально значимої життєдіяльності індивідів і їх груп, своєрідність якого формується під впливом міста як особливого соціально-просторового середовища. Міський спосіб життя означає типову трудову, суспільно-політичну, сімейно-побутову та культурно-освітню діяльність городян.

Найважливіші ознаки міського способу життя: переважання вторинних контактів – ділових, короткочасних, анонімних зв'язків; зниження значення територіальних спільностей і відмирання сусідських зв'язків та спілкування; наявність великої кількості груп за інтересами, багатоманітність культурних стереотипів; зменшення соціального значення сім'ї та передача багатьох її функцій різним інститутам, зниження народжуваності, перетворення великої сім'ї на нуклеарну, перевищення смертності над народжуваністю, послаблення зв'язків і залежностей між ріднею; зниження ролі традиції в регулюванні поведінки особистості внаслідок підвищення значення формального соціального контролю в цій галузі; нестійкість соціального статусу індивіда та підвищення соціальної мобільності.

Місто є не тільки результатом, а й умовою подальшого соціального розвитку, його соціально-культурна своєрідність статистично моделюється. Операційним поняттям для поглиблення характеристики культури міста і визначення програми її подальшого розвитку є соціально-культурне середовище, яке дає змогу вивчати проблему комплексно, виділити у межах міста окремі зони з різним рівнем розвиненості. Поняття «соціально-культурне

середовище» дає змогу визначити якість міського середовища, стан його розвитку.

Предметно-речові складові культурного середовища міста – це архітектурно і культурно освоєний простір, який має свою неповторну естетичну своєрідність, соціально-культурну будову і атмосферу, з яких формується культурний контекст місця, яке формує за своїм духом і соціальною спрямованістю тих, хто до нього входить. Це ті соціальні інститути, метою яких є творення, збереження і поширення цінностей культури та самі ці цінності, пам'ятки мистецтва тощо.

Кожний предмет культури, задовольняючи якусь потребу, впливає на весь комплекс людських потреб, формує певні сутнісні людські якості. Особистісні складові культурного середовища чи його суб'єкти (і творці, і користувачі) – це різні соціальні групи за багатьма ознаками (соціально-класовою, професійною, освітньою, віковою тощо), які об'єднані культурними умовами, ступенем залучення до культури, відповідною більшою чи меншою діяльністю (слухання музики, участь у художній творчості).

Звичайно, як соціокультурний феномен місто з багатьох причин і особливо через стихійність заселення, яка, за твердженням урбаністів, не піддається управлінню, є не тільки джерелом культури і прогресу, а й породжує, як майже цілком штучне утворення, велику дисгармонійність у своїй структурі та невідповідність потребам людині не лише в естетичному, а й певною мірою в соціальному відношенні.

«Участне мислення» за висловом М. Бахтіна, є моральним імперативом ХХІ століття, - це перш за все контекстне мислення, причому, чим глибше розуміння причетності до всіх подій, тим ширший участь особистості в житті «*urbi et orbi*» («граду і світу»), тим ясніше відчуття все більш ширшого контексту власного буття [1, с. 67]. Університет культури, виходячи із змісту, повинен формувати людину з універсальним мисленням, тобто універсальним світоглядом, яка здатна вмістити в себе увесь Універсум. Людина-універсум (мікрокосм) сприймає як частину себе все, що є навколо, тому цілком природним її низький больовий поріг чутливості до усіх негараздів соціосфери. Абсолютно природним для нормальної людини, культурної, освіченої людини сприймати місто як живу істоту. А по відношенню до живої істоти єдиною адекватною мораллю може бути тільки «етика благоговіння перед життям» А. Швейцера [2, с. 112]. Людина, будучи городянином, абсолютно на рівних може стати частиною цього життя, але як суб'єкт, наділений розвиненою свідомістю, повинна тут же усвідомити свою відповідальність за все живе навколо [2, с. 156]. Проте, усвідомити, а головне, відчутти місто як суб'єкт не так вже і просто. Схильністю до емпатії наділені всі люди, але емпатія дуже часто пригнічується, «спить» в людині, в силу різних обставин.

Слід зазначити, що по-справжньому любити можна лише те, що ти знаєш. «Місто - не стіни, а люди», - так говорили у стародавні часи. У місті історія життя людей стає невідомою від історії «стін». Кожен будинок - німий, але він

є красномовним свідком життя тих, хто колись самовпевнено вважали себе його хазяйвами. Місто «по-хазяйськи брало постояльців», а тепер зберігає пам'ять про них [3, с. 5].

Місто – це своєрідний текст. Його можна читати, як книгу [4, с. 5]. Для цього потрібно навчитися не тільки «дивитись», але й «бачити». Слід підкреслити, що мистецтво бачення міста, мистецтво загального інтересу до того, що більшість людей вважає просто «фоном» для свого існування, навколишнім середовищем», - це фокус, в якому можуть зійтися (цілком безкорисно) люди, які наділені допитливістю. Аксиологічно значущим з точки зору культурологі, краєзнавство може стати далеко не відразу, але воно неминуче стає таким, якщо людина розвиває в собі естетичну пильність і етичну чуйність [5, с. 6].

«Окремі деталі архітектури старих будинків заворожують, вражають, такі родзинки важко знайти на сучасних будинках. Дуже шкода, що проходячи повз старих будинків, люди думають лише про те, коли ж їх нарешті знесуть. Підприємці ж тільки і мріють про новий будівельний майданчик в центрі міста. А адже пам'ятники архітектури - це, передусім, краса. Кожен будинок є унікальним, чудовим. Кожна будівля - це як окрема жива істота, зі своєю енергетикою, аурую. З кожним будинком пов'язані думки і події якихось людей. А зараз ці судини життя, ці прекрасні будинки, просто вбивають, знищують, і, на превеликий жаль, деякі пам'ятки архітектури Миколаїва залишилися тільки на світлинах, і є дуже багато пам'яток архітектури, які не вдалося зафіксувати, і вони зникли безслідно. Решта ж пам'ятників архітектури схожі на примари.

І сьогодні ми пропонуємо вам переглянути світлини, які ми розподілили на дві групи, перша група із сумною назвою «Місто, яке ми втрачаємо», друга група: «Місто, яке ми зберігаємо».

Література:

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / В кн. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М., 1976, 235 с.
2. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / Сост. и посл. А.А. Гусейнова. - М.: Прогресс, 1992. - 576с.
3. Красиков М.М. Краеведение как экзистенциальная проблема / М. М. Красиков // Материалы и тезисы научной конференции, посвященной 30-летию кафедры источниковедения и археологии ХГУ (II Астаховские чтения), 1–2 нояб. 1994 г. – Х., 1994. – С. 121–122.
4. Красиков М.М. Місто, яке ми втрачаємо / М.М.Красиков // Student's news: офіц. вестник профкома студентів НТУ «ХПІ». – 2009. – 25 сент. (№2). - С. 4 – 6;
5. Малютіна О. Город, который мы не должны потерять! / О.Малютіна // Політехнік. – 2010. – 15 берез. (№7 – 8). – С. 6.